



Universiteit  
Leiden  
The Netherlands

## **Boekbespreking: Economic policy and planning in the Netherlands 1950-1965**

Pen, J.

### **Citation**

Pen, J. (1971). Boekbespreking: Economic policy and planning in the Netherlands 1950-1965. *Acta Politica*, 6: 1971(3), 315-317. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451329>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451329>

**Note:** To cite this publication please use the final published version (if applicable).

$$\frac{MU_a}{R_a} = \frac{MU_b}{R_b} = \dots = \frac{MU_n}{R_n}$$

waarbij  $MU_{a..n}$  staat voor het grensnut van situatie of goed  $a..n$ , en  $R_{a..n}$  voor de hulpmiddelen, die aangewend moeten worden om situatie of goed  $a..n$  te verkrijgen.

De auteurs stellen evenwel vast dat nut moeilijk gemeten kan worden: en dit bezwaar geldt niet voor de z.g. indifferentieanalyse. Deze tweede benadering, waaraan de auteurs de voorkeur zeggen te geven, werkt met curven, die satisfacties van gelijke waarde weergeven, alsmede met budgetlijnen, die voor haalbare combinaties van situaties of goederen staan. Het snijpunt van beide lijnen geeft de combinatie met de hoogst bereikbare satisfactie weer.

Bij beide benaderingen wordt er door de auteurs van uitgegaan dat het individu er naar streeft om zijn voordeel te maximaliseren: 'but maximizing satisfaction no longer means achieving the largest sum total of satisfaction, but rather reaching a more preferred position' (p. 9). De auteurs voegen hier aan toe dat dit uitgangspunt bepaalde onoplosbare problemen vermijdt en de relevantie van het begrippenapparaat vergroot. (..)

Merkwaardig is evenwel dat de theorieën van bijvoorbeeld Richard Cyert, Charles Lindblom, Albert Hirschmann, en James March, die in het laatste decennium het terrein van de besluitvormingstheorie verrijkt hebben met inzichten die veel verder gaan dan de door Curry en Wade gebruikte indifferentie-analyse, slechts in een noot (p. 33) niet meer dan gesignaleerd worden.

Of de indifferentie-analyse dan wél werkt met meetbare grootheden kan men zich als lezer bovendien afvragen, temeer daar de auteurs tot uitspraken komen als: gemiddelde totale kosten = totale kosten / beleids-eenheden, etc. (p. 103).

Bepaald inconsistent is dat de auteurs stilzwijgend toch weer terugvallen op de grensnut-benadering (p. 106 en 112).

Als tweede centrale issue wordt het marktbegrip beschouwd. De structuur van de markt wordt door de auteurs (onterecht) 'systeem' genoemd en onderscheiden in drie sets van variabelen: de regels, de eigenschappen, en de actoren (p. 35). Eén bladzijde verder blijkt er nog een vierde variabele te zijn: de processen.

De regels van de marktstructuur betreffen de mate van volledige mededinging tussen de actoren, zoals: actoren zijn vrij om van politieke belangengroepen al of niet lid te worden; politieke belangengroepen zijn vrij om al of niet coalities te vormen; en actoren zijn vrij om aan het politieke proces, waardoor een regering gevormd wordt, deel te nemen.

De processen van uitwisseling vinden ofwel mét ofwel buiten de overheid om plaats. Het eerste geval wordt competitie genoemd, het tweede onderhandeling.

De eigenschappen van de marktstructuur hebben betrekking op de distributie van voorkeuren en hulpmiddelen tussen de actoren.

Van de actoren, tenslotte, worden vier typen onderscheiden: de begunstigde, de vertrouwensman, de toeschouwer, en de politicus. Even later blijkt er nog een vijfde actor onderscheiden te worden, namelijk de wedijverende politicus. Elk van deze actoren heeft een eigen uitwisselings-ratio tussen kosten en opbrengsten; ook de soort kosten en opbrengsten verschilt.

De auteurs beschrijven vervolgens in hoofdstuk 3 hoe en door welke determinanten de vraag- en aanbodscurven tot stand komen, hoe een evenwichtstoestand ontstaat en gewijzigd wordt, en hoe de overheid kan interveniëren. Een historisch voorbeeld

wordt gegeven aan de hand van veranderingen in de markt voor hogere ambtenaren ten tijde van het Frankrijk van vlak vóór en vlak ná 1789.

De derde centrale issue is het machtsbegrip. Macht heeft invloed op de marktstructuur, aldus Curry en Wade (p. 74 e.v.). Zij tonen de werking van macht niet aan met behulp van bovengenoemde drie (resp. vier) sets van variabelen van de marktstructuur: het aantal actoren binnen de markt; de mate van openheid van de markt; de mate waarin waarden, kosten, en opbrengsten algemeen of uniek zijn; en de hoeveelheid marktinformatie bij de actoren. Aan de hand van deze basiskenmerken worden drie typen markt onderscheiden: volledige mededinging, volledige monopolie, en oligopolie.

Dit leidt in hoofdstuk 5 tot behandeling van de laatste centrale issue: het proces waardoor politieke outputs in prioriteiten gerangschikt worden en politieke inputs in outputs worden omgezet. Als voorbeeld nemen de schrijvers de verschillende marktsituaties waarop de politieke vertrouwensmannen opereren. De rol van dezen is dat zij wensen van de begunstigten omzetten in politieke eisen en de vereiste politieke hulpmiddelen organiseren en aanwenden. Dit proces vindt plaats door middel van politieke uitwisseling, zowel met de achterban van begunstigten als met de politici en toeschouwers.

In het slothoofdstuk maken Curry en Wade enkele opmerkingen over de plaats van het uitwisselingsbegrip in de politieke theorie. Er wordt een overeenkomst geconstateerd tussen uitwisselingstheorie en consensusstheorie. Er wordt gesteld (waarbij het boek van Peter Blau, *Exchange and Power in Social life*, New York, 1964, onjuist geciteerd wordt) dat ook ogenschijnlijk 'irrationeel' gedrag bij uitwisseling steeds een indicator is van een keuze. Vervolgens verklaren de schrijvers dat het niet toevallig is dat in de westelijke wereld de competitieve systemen tegelijk ontstaan zijn op economisch en politiek terrein. En tot slot: '(The theory of competitive politics) is certainly superior, given most reasonable criteria, to the popular theories of pluralism or polyarchy that lead logically to either stalemate or minority rule' (p. 119). Evaluerend moet het boek van Curry en Wade enigszins teleurstellend genoemd worden. Het aantrekkelijke onderwerp van politieke uitwisseling is op een onvolkomen en vooral slordige manier behandeld. Een aantal punten van kritiek is boven reeds aangestipt. Verder komen zij op het volgende neer: De pretentie van meetbaarheid wordt niet waargemaakt (bijv. p. 103). Begrippen en definities worden zonder veel motivering ingevoerd en verlaten (en soms omgekeerd!) (bijv. p. 9, 35, 75, 106, 112). Het boek staat vol vaagheden ten gevolge van een herhaald gebruik van woorden als 'niet altijd', 'vaak', 'het kan', 'sommige', e.d. (bijv. p. 2, 4, 54, 81). Aantallen variabelen blijken hoger te liggen dan aanvankelijk vermeld (p. 35, 75). Ook staan er grammaticale fouten in het boek (bijv. p. 45, 102).

Tenslotte nog bieden Curry en Wade een categorie 'bijzondere uitspraken'. Hiervan twee voorbeelden: (p. 73) 'The structure of political markets is a very important point... That this is true is attested by the seriousness with which some people take things like constitutions, statutes, ...' en (p. 54) 'Axiomatic reasoning... is preferable to other forms of analysis because its explanations are suggested before, rather than after, an empirical examination of the facts of the matter'.

M. P. C. M. van Schendelen

**J. G. Abert, Economic policy and planning in the Netherlands 1950—1965; New Haven en Londen, Yale University Press, 1969 (XV + 282 blz.)**

Dit boek beschrijft in hoofdzaak de rol van het Centraal Planbureau in het ten

tuur, maar introduceren (zonder motivering) vier nieuwe 'basis-kenmerken van onzent gevoerde economische beleid. Abert noemt het werk van het C.P.B. en het Centraal Bureau van de Statistiek: het technische proces. Hij confronteert dit technische proces (de 'planning') met het politieke proces: de werking van de politieke partijen, het parlement, de regering.

De behandeling van dit laatste, in zo'n veertig bladzijden, is noodzakelijkerwijs erg summier, temeer omdat, ten behoeve van de Amerikaanse lezer, bij het begin moet worden begonnen en niets bekend wordt verondersteld. De Stichting van de Arbeid en de S.E.R. worden door Abert onder de politieke organen, niet onder de technische, gerekend. Zijn stelling is, dat het technische proces in Nederland zo belangrijk is door het gebrek aan consensus, teweegebracht door de confessionele scheidslijnen. De verbrokkeling en de onenigheid over de diepere waarheden scheppen de noodzaak om het op zakelijke wijze eens te worden over de economische politiek.

De invloed van het parlement is zijns inziens dan ook afgenomen. Het zwaartepunt van de macht ligt bij de vele commissies, die steunen op het technische werk van C.P.B. en C.B.S.

Tegen de achtergrond van deze stellingname beschrijft Abert uitvoerig het economische beleid, inclusief de loonpolitiek, van de jaren 1950—1965. Het accent ligt op de onpopulaire maatregelen, te weten de bestedingsbependingen van 1951 en 1957; de reductie der subsidies in 1959; en de revaluatie van 1961. Abert ziet de betekenis van de planning mede hierin, dat langs deze weg de medewerking van de vakbeweging werd verkregen. Hij gaat voorts vrij diep in op de organisatie en de methoden van het Planbureau; zo wordt het model, gepubliceerd in de bekende bijlage bij het Plan '61, uitvoerig weergegeven, met alle 38 vergelijkingen ten voeten uit. Er wordt verslag gedaan van de betrouwbaarheid der voorspellingen, zulks aan de hand van de econometrische artikelen van Van der Panne, Theil e.a.; en ook kan de lezer hier de grafische analyse der politieke randvoorwaarden aantreffen, d.w.z. een weergave van een diepgravende (en te weinig bekende) bijdrage van De Wolff en Sandee ('Recent Experiences in the Application of Econometric Policy Models in the Netherlands', discussiestuk voor de vergadering van de European Econometric Society, 1959).

Maar men kan in dit boek eveneens heel platvloerse dingen lezen, b.v. hoe het C.B.S. is ingericht, en er is een aandoenlijk bericht over de werkzaamheden van de brave Centrale Commissie van de Statistiek (die juridisch de toezichthouder is op het werk van het onafhankelijke C.B.S.)

Abert concludeert, dat C.P.B. en C.B.S., hoewel formeel machteloos, er in geslaagd zijn, een klimaat te scheppen waarin de zakelijke kanten van het beleid overheersen en een voldoende mate van overeenstemming wordt bereikt tussen partijen met uiteenlopende politieke opvattingen. Langs de weg van de planning is het Nederland gelukt, een efficiënte economische politiek te voeren, die vooral opvalt door de wijze, waarop betalingsbalanstekorten worden weggewerkt. De schrijver oordeelt zeer gunstig over de gang van zaken in Nederland.

Het staat buiten twijfel, dat Abert's boek buitengewoon informatief is, en niet alleen voor Amerikaanse lezers. In het algemeen wil ik de vriendelijke strekking van het verhaal ook gaarne onderschrijven. Ik zou aanmerking kunnen maken op een aantal details (b.v. dat de C.H.U. haar aanhang vindt bij de 'Orthodox Calvinist members of the Dutch Reformed Church' en de A.R.P. bij de 'remaining Protestants' — dat is blijkbaar averechts). Maar zulke kritiek is voor de lezer weinig interessant.

Niettemin geeft het boek mij een wat flauwe smaak in de mond. De schrijver heeft

kennelijk gepraat met vele deskundige, bekwame en goedwillende participanten aan het 'technische proces' en kijk! daar komen de technische organen als bekwaam, deskundig en invloedrijk uit de bus.

Abert had, door andere informanten te kiezen, een ander beeld kunnen ontwerpen. Als hij bijvoorbeeld meer had gesteund op inlichtingen van parlementariërs, dan had hij de invloed van het parlement niet zo achteloos behandeld — m.i. ligt daar een van de meest aanvechtbare punten in zijn boek. Het is de Kamer, die regeringen naar huis stuurt, belastingverlaging op het verkeerde moment doorzet, goedvindt dat het in Nederland gaat zoals het gaat. Ik weet wel dat het erg in de mode is om het parlement als machteloos af te schilderen, maar dat komt alleen omdat het parlement het in meerderheid wel best vindt. Op het moment dat de Tweede Kamer werkelijk iets wil is er geen 'technisch proces' dat het tegenhoudt. En dan zijn er in Nederland ook nog ministers; hoewel Abert dat feit niet onvermeld laat, had ik mij hier toch een kleurrijker beschrijving van de rol van de ministerraad kunnen denken. De hele snit van het boek — bijvoorbeeld het in veertig bladzijden afdoen van onze hele staatsinrichting, politieke partijen etc. etc., en het veel uitvoeriger beschrijven van de handel en wandel van het C.P.B. — brengt mee, dat het 'technische proces' als doorslaggevend tevoorschijn komt.

Abert had overigens ook met wat meer kritische waarnemers kunnen gaan spreken. B.v. met iemand die erg gefraspeerd is door de woningnood; een toestand die in het boek niet voorkomt. Zo heel succesvol is het beleid toch ook weer niet geweest! De loonpolitiek is na 1965 (tot zover gaat het boek) geheel ingestort en dat was in 1964 eigenlijk al te voorzien; Abert zag het niet aankomen. De loon- en prijsinflatie is in Nederland in de jaren zestig minstens zo heftig geweest als in de landen zonder Planbureau, zonder S.E.R., zonder Stichting van de Arbeid en zonder modellen met 38 vergelijkingen. Er bestaan meer conflicten dan dit boek doet vermoeden; ik denk aan de systematische afbraak van de inkomenspolitiek, waar Abert nauwelijks iets over zegt, en aan het balsturige S.E.R.-rapport van 1962, waarin de regering, in nette termen, werd geadviseerd met het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen op het dak te gaan zitten. En voorts bestaan er op het stuk van de financiële politiek paradoxen — zoals het systematische overschrijden van de Zijlstra-norm in combinatie met de geldnood der gemeenten — waar Abert het zwijgen toe doet. Het 'technische proces' regelt inzake de grote prioriteiten (onderwijs, defensie, verkeer en waterstaat, woningbouw, gemeenten) helemaal niets; het 'politieke proces' bepaalt de gang van zaken, en het C.P.B. rekent ons hooguit voor dat het moeilijk anders kan dan zoals het gaat (vgl. de recente nota over de woningbouw!)

In het algemeen had ik dus bij de schrijver graag een wat sceptischer instelling aangetroffen; ik had wat meer licht willen zien vallen op mislukkingen en frustraties en gaarne wat expliciete argumenten gezien voor het betrekkelijke succes van het Nederlandse beleid. Maar dat neemt niet weg dat ik zijn boek aanbeveel aan degenen die een handzaam overzicht van de Nederlandse economische besturing wensen, en vooral aan degenen die bij voorbaat menen dat daar helemaal niets van deugt. De laatste categorie kan er veel van leren.

J. Pen

**P. J. Oud, Het Jongste Verleden, 2e druk, Van Gorcum en Comp., Assen 1968**

Een herlezing van *Het jongste verleden* van P. J. Oud beklemtoont het tijdsverschil, dat er ligt tussen de eerste en de tweede druk. Toen Oud's beschrijving van de parlementaire geschiedenis tussen de beide wereldoorlogen (in zes delen) enkele jaren